

EVROPEIZACIJA POLITIČNE DRUŽBE IN CIVILNE DRUŽBE*

Nekateri aspekti slovenskega primera

I. Evropeizacija političnih strank

1. Vključenost političnih strank v evropske stranke

Vse navedene relevantne politične stranke na Slovenskem si prizadevajo za tesno sodelovanje s sorodnimi asociacijami političnih strank na evropski (oziroma na mednarodni ali na regionalni) ravni. To se izraža tudi v njihovih težnjah, da se formalno vključijo v njim sorodne evropske (in mednarodne) strankarske formacije. Integracija v evropske stranke na vsak način pomeni eno izmed pomembnih dimenzij evropeizacije neke dežele. To je še posebno pomembno za stranke v Sloveniji, ki si prizadevajo doseči stopnjo pridruženega članstva EU: vključenost domačih političnih strank v ustrezne evropske strankarske formacije je pomemben kanal za dostop do faktorjev odločanja o tem vprašanju.

Če pretres tega vprašanja začnemo s stranko, ki ima v Državnem zboru (parlamentu) največ sedežev, moramo najprej obravnavati *Liberalno demokracijo Slovenije* (LDS). Stranka ima tudi relativno močne potencialne za mednarodno uveljavljanje (njej pripadata tudi prvi in sedanji zunanji minister), v mednarodnem prostoru jo afirmira tudi njen, na nekaterih srečanjih aktivni predsednik, ki je od maja 1992 tudi predsednik koalicijskih vlad. Bila je uspešna pri formalnem vključevanju v Liberalno Internacionalo (LI), katere članica je od leta 1993 in v kateri je tudi dobila mesto enega izmed podpredsednikov. Od leta 1994 ima LDS tudi status pridruženega člana (ker Slovenija še ni članica EU) v European Liberal, Democrat and Reform Party (ELDR).

Pri vključanju v evropske (in mednarodne) sorodne strankarske formacije so dosegli najprej relativno največji prodor *Slovenski krščanski demokrati* (SKD). Že 1992 je SKD postala članica European Democratic Union (EDU), zveze ljudskih, krščanskodemokratskih, konservativnih in nekolektivističnih evropskih strank; prek EDU je SKD tudi članica International Democratic Union (IDU), ki ji poleg EDU pripada tudi PDU (Pacific Democratic Union), v katero so organizirane sorodne stranke s pacifiškega območja. Od 1992. leta ima status polnopravnega člana tudi v European Union of Christian Democrats (EUCD), predsednik SKD pa je tudi eden od podpredsednikov EUCD, prek katere je vključena v Christian Democratic International (IDC). SKD se pripravlja za članstvo v European People's Party (EPP), ki je zveza krščanskodemokratskih in ljudskih strank iz držav članic EU. Toda potrebno je pripomniti, da se delo EPP in EUCD v svojem delu delno

* Članek je nastal kot ena od verzij besedila, ki ga je prof.dr. Adolf Bibič pripravil za objavo v angleškem jeziku v zborniku z naslovom *Into Europe*, ur. D. Fink Hafner in Terry Cox, FDV 1996.

prekrivata, saj imata od srede januarja 1993 skupnega predsednika in glavnega tajnika. Relativno hitro vključitev SKD v članstvo omenjenih mednarodnih strankarskih formacij je povezana, poleg iniciativnosti stranke, tudi z dokaj razvito mrežo mednarodnih povezav strank krščanskodemokratske orientacije sploh, s specifično zgodovino SKD (njena predvojna predhodnica, Slovenska ljudska stranka, ki se je leta 1993 združila s SKD je več desetletij delovala v Krščansko-demokratski zvezi za Srednjo Evropo (CDUCE), med slovensko emigracijo tudi po letu 1945), ne smemo pa tudi prezreti dejstva, da je bil predsednik SKD premier (1990-1992) prve pokomunistične slovenske vlade in tudi (od januarja 1993 do 1994) zunanji minister v koalicijski vladi po drugih pluralističnih volitvah, ki so bile na koncu 1992.

Drugačen je bil potek in tudi dosežena stopnja formalne integracije v mednarodne strankarske povezave političnih strank, ki so se opredelile za socialdemokratsko orientacijo. Če odmislimo nekaj nekdanjih manjših in kratkotrajnejših strank, se za socialno demokratsko opcijo v Sloveniji zavzemata dve stranki: *Združena lista socialdemokratov* in *Socialdemokratska stranka Slovenije* (SDSS). Med seboj sta v konkurenčnem razmerju, ki izvira iz načina nastanka, nekaterih ideoloških razlik in iz različnega političnega opredeljevanja. Medtem ko je SDSS nastala (1989) kot "nova" sociademokratska stranka, ima ZLSD svoj izvor posredno v transformirani stranki bivših komunistov; prvo bi lahko uvrstili, po grobi razporeditvi, k desno-sredinski, drugo pa k levosredinski. Medtem ko je SDSS relativno hitro (1992) dobila status opazovalke v Socialistični internacionali, pa so glede ZLSD, podobno kot v primerih drugih sorodnih socialdemokratskih strank v Srednji in Vzhodni Evropi, v začetku kazali negotovost, kako ravnati v primeru strank-"naslednic". Toda stanje se je v zadnjih letih, kot izhaja iz intervjujev, spremenilo. ZLSD sicer še nima v Socialistični internacionali formalnega statusa, vendar je bilo decembra 1994 v organih SI predlagano, da se jo na prihodnjem kongresu SI (ki bo leta 1996), sprejme v polnopravno članstvo. Dejanski premiki v odnosu evropske socialdemokracije se kažejo tudi v tem, da je Združena lista dobila status pridruženega člana v Party of European Socialdemocrats, ki združuje socialdemokratske in socialistične stranke iz EU. Tudi SDSS je intenzivirala dejavnost za vključitev v to socialistično orientirano strankarsko formacijo, ima pa tudi navezave s parlamentarno skupščino Sveta Evrope.

Glede povezovanja z evropskimi in mednarodnimi strankarskimi organizacijami ima posebno mesto *Slovenska ljudska stranka* (SLS). Kot se da različen potek integracije slovenskih socialdemokratskih strank v evropske strankarske povezave delno pojasniti tudi s podvojitvijo teh strank, tako tudi SLS zaostaja s formalnim vključevanjem tudi zato, ker je po svojem programu zelo sorodna s SKD: obe se poudarjeno sklicujeta na krščanski etos, obe se zavzemata za tradicionalne vrednote in obe se tudi naslanjata na podporo istih stratumov volilnega telesa, le da je SLS, ki je nastala iz Slovenske kmečke zveze (ust. 1988), še bolj izrazito orientira na kmečko prebivalstvo in je zlasti pri ocenjevanju medvojne zgodovine relativno pozitivnejša v oceni partizanske rezistence. V celoti vzeto ideološka distanca med SLS in SKD ni velika. Toda dejstvo, da je v ustreznih evropskih in mednarodnih organizacijah iz Slovenije že zastopana SKD, zožuje, vsaj trenutno, prostor Slo-

venski ljudski stranki, ki se sicer, kot izhaja iz intervjujev, pripravlja na vstop v sorodne evropske (oziroma mednarodne) organizacije.

2. Ostale povezave

Poleg sodelovanja z evropskimi in mednarodnimi združenji strank in teženj, da se vključijo vanje, so se politične stranke iz Slovenije povezovale z evropskim prostorom tudi na *bilateralni* ravni. Takšno sodelovanje je potekalo s strankami sorodnih orientacij v sosednjih in drugih evropskih deželah. Posebej intenzivni stiki so, npr., s SPÖ, SPD, LP, FDP, ÖVP, CDU, CSU, PDS in naslednicami DC v Italiji, s strankami CEFTA (npr. MDF, MSZP). V tem bilateralnem sodelovanju igrajo posebno vlogo strankarske fundacije, kot so Konrad Adenauer Stiftung, Friedrich Naumann Stiftung, Friedrich Ebert Stiftung, ki materialno in organizacijsko podpirajo medsebojno sodelovanje. Stranke tudi navajajo kot pomembno integracijsko vez z Evropo regionalno organiziranje (npr. v okviru Asociacije alpskih socialistov - ASA).

Posebnega pomena za povezovanje slovenskih strank z Evropo in širšim svetom so *mladinske organizacije*, ki jih organizirajo posamezne stranke in ki se vključujejo v ustrezne evropske in internacionalne mladinske povezave. Takšni stiki so, razumljivo, še posebno dragoceni za stranke, ki se še niso uspele vključiti formalno v evropske strankarske organizacije (SLS). Po dostopnih podatkih smo ugotovili naslednje mladinske povezave. Mladi liberalni demokrati so pridruženi člani Liberal and Radical Youth Movement of European Community (LYMEC) in člani International Federation of Liberal and Radical Youth (IFLRY), v njej pa imajo tudi podpredsednika. Mladi krščanski demokrati so člani Democratic Youth Community of Europe (DEMYC), njihov predstavnik je vključen v Izvršilni odbor te organizacije in tudi mladinskega direktorata v Svetu Evrope. Mladinska veja SLS je članica European Young Conservatives (EYC), pripravlja pa se aktivno tudi na vključitev v druge mednarodne mladinske organizacije. Mladi iz SDSS in ZLSD so člani International Union of Socialist Youth (IUSY), mladi ZLSD pa so v Conf. of European Socialist Youth (CESY).

Ne smemo prezreti vpliva, ki ga ima na evropsko in mednarodno povezanost *organizacijska kompleksnost* političnih strank. Politične stranke v Sloveniji ne poznajo samo individualnega članstva, marveč so, v različni meri, tudi artikulirane po različnih interesih (spol, poklic, starost, nekatere tudi glede na versko prepričanje) v notranje zveze, pri njih pa se organizirajo tudi različni forumi (gl. zlasti SDSS, SKD, SLS pa tudi, čeprav v manjši meri, ZLSD in LDS). Jasno je, da takšna organizacija predstavlja dodatni potencial za evropsko in mednarodno aktivnost strank, še posebej če tudi sorodna združenja na evropski ali mednarodni ravni poznajo podobno kolektivno organiziranost. To obliko pa zopet posebej poudarjajo tiste stranke, ki še niso formalno povezane s strankami na evropski ravni.

Končno lahko sklenemo, da so politične stranke na Slovenskem, ki so bile in so pomemben faktor evropeizacije (seveda s specifičnimi poudarki glede na ideološko družino, kateri posamezna stranka programsko pripada) v različni meri integrirane v sorodne organizacije na evropski oziroma mednarodni ravni. Medtem ko ni nobena, razumljivo, uspela pridobiti polnega članstva v tistih evropskih zdru-

ženjih političnih strank, ki pogojujejo polno članstvo s članstvom zadevne države v EU, so nekatere v njih dosegle status pridruženega članstva, druge pa se zanj potegujejo. Politične stranke iz Slovenije (in njihovi podmladki) pa so v večji meri vključene v posamezne strankarske (oziroma mladinske) internacionale in v tiste evropske organizacije, ki ne pogojujejo svojega članstva s članstvom v EU. Na vsak način pa je pri analizi integracije domačih strank na evropski ravni treba upoštevati, zlasti v posameznih primerih, tudi morebitno prekrivajne strankarskih povezav in s tem možno večjo posredno vključenost v evropsko strankarsko mrežo tudi v pogojih, ko neka stranka še ni formalno članica posamezne evropske stranke. Dosedanja obravnava kaže, da je stopnja vključenosti posameznih nacionalnih strank (v našem primeru slovenskih) v sorodno evropsko (in mednarodno) strankarsko formacijo – ob predpostavljani enaki prizadevnosti domače stranke – odvisna od takšnih faktorjev, kot so zlasti: razčlenjenost in odprtost sorodne evropske in mednarodne strankarske mreže; percepcije stranke kot "nove" ali "stare"; obstoj podvojitvev političnih strank glede posameznih tipov strank; izkušnje in povezave domačih strank (oziroma njihovih predhodnic) pred demokratičnim obratom; stopnja podpore sorodnih, zlasti vplivnejših političnih strank v drugih evropskih deželah itd. Eden med pomembnimi pokazatelji resnosti prizadevanj za evropsko in tudi širšo mednarodno aktivnost je tudi obstoj (kot pri ZLSD, SKD, LDS) posebej organiziranih sektorjev oziroma posebnih oseb za mednarodno aktivnost.

3. Nekatere oblike sodelovanja in interakcij

Čeprav bi le podrobna empirična raziskava lahko ugotovila, v katerih oblikah je potekalo in še poteka sodelovanje slovenskih političnih strank s strankami v evropskem prostoru in na evropski ravni, pa že iz pilotske raziskave, ki je zasnovana na intervjujih, dokumentih in drugih strankarskih gradivih, lahko napravimo vsaj nekaj tentativnih sklepov glede oblik in vrst delovanja slovenskih strank glede na evropske strankarske formacije in glede njihove medsebojne interakcije.

Najprej je treba ugotoviti, da stopnja formalne integriranosti v evropske (in mednarodne) asociacije političnih strank v dokajšnji meri pogojuje obseg in vrste interakcij političnih strank na nacionalni in evropski ravni. Stranke, ki so dosegle kakršnokoli stopnjo formalne vključitve, imajo več stikov kot tiste, ki so ostale zunaj. Čim višja je stopnja formalnega članstva, tem večja je verjetnost, da se bo povečalo, ob vseh drugih enakih pogojih, število in vrste stikov. Stranke, ki so dosegle le stopnjo pridruženega članstva, imajo že po statutu, a tudi dejansko, več možnosti, da sodelujejo v različnih oblikah dela "evropske centrale" (sodelovanje v delu komisij in drugih teles; redno dobivanje gradiv; sodelovanje pri pripravi različnih dokumentov in poročil; sodelovanje v "fact finding missions"). Polnopravne članice evropskih in mednarodnih strankarskih organizacij imajo možnost ne le vplivanja nasploh, marveč tudi vplivati na proces odločanja o specifičnih strankarskih vprašanjih in o sprejemanju stališč in sklepov glede na evropske politike. Iz vrst funkcionarjev in predstavnikov slovenskih strank se rekrutirajo člani posameznih organov in funkcionarji evropskih strankarskih formacij in strankarskih internacional.

Čeprav tega nismo posebej raziskovali, lahko iz omenjenih informacij, zlasti pa na podlagi primerjav strankarskih dokumentov ugotovimo, da je bilo v začetni fazi tudi pomembno sodelovanje (na bilateralni in multilateralni ravni) pri konstituiranju strank, njihovem delovanju v pogojih pluralistične parlamentarne demokracije, pri formuliranju novih strankarskih programov oziroma pri njihovem spreminjanju.

Sicer pa se je delovanje strank iz prostora EU v prvi fazi osredotočilo predvsem na prenos znanj (npr. na seminarjih, organiziranih za politične stranke iz Srednje in Vzhodne Evrope), glede parlamentarizacije in demokratizacije, posebej glede volitev in volilnih kampanj, glede privatizacije in (socialnega) tržnega gospodarstva glede evropskih institucij, socialne politike, delovanja medijev v pluralističnem kontekstu itd. Eden od problemov kolektivnih seminarjev je bil, kar posebej poudarjajo v nekaterih slovenskih strankah, da zaradi različnih izkušenj strank iz bivših socialističnih dežel vse oblike pomoči niso mogle doseči enakih učinkov pri vseh udeleženkah iz regije.

Za posamezne slovenske politične stranke so bili poleg multilateralnih posredovanj znanja in izkušenj, ki so jih tudi organizirale posamezne strankarske fundacije, še posebno dobrodošle bilateralne izmenjave mnenj in izkušenj in izobraževalni seminarji, ki so jih posamezne evropske stranke organizirale za sorodne slovenske stranke (npr. Laburistična stranka za ZLSD) in so obravnavale številne splošne in konkretne probleme tranzicije.

Dosedanji bilateralni in multilateralni stiki slovenskih političnih strank so res, lahko domnevamo, krepili posamezne strankarske formacije, toda hkrati so v celoti tudi utrjevali legitimnost mnogostrankarske in parlamentarne demokracije (npr. v spodbujanju koalicijskega delovanja v razmerah, ko so pomembni deli strank takemu sodelovanju nasprotovali). Slovenske politične stranke, res ne vse v enaki meri, so tudi pokazale voljo, da v Sloveniji pripravijo najrazličnejša srečanja, posvete in sestanke strankarskih organov in forumov posameznih evropskih ali regionalnih združenj političnih strank (po razpoložljivih podatkih tu posebej aktivna SKD, dokajšnjo iniciativnost pa kažejo tudi LSD, ZLSD in SDSS).

Rezultate dosedanjne stopnje interakcij med slovenskimi političnimi strankami in strankarskimi formacijami na evropski (širši mednarodni in ožji regionalni in bilateralni) ravni je sicer težko oceniti in so seveda kontroverzni tudi v ocenah političnih strank glede na njihov položaj v poziciji oziroma v opoziciji. Dejstvo, da Slovenija še ni dosegla statusa asociirane članice EU, je vsaj deloma pogojeno s tem, da se slovenske stranke niso pravočasno zavedale vseh možnih ovir in problemov približevanja Slovenije k Evropi (čeprav je poglavitni vzrok za zaostajanje treba verjetno iskati na bilateralni in širši ravni). Po drugi strani pa so tudi stiki in medsebojna interakcija slovenskih političnih strank z evropskim (in širšim mednarodnim) prostorom prispevali k oblikovanju tiste stopnje kooperativnosti in koalicijske sposobnosti, ki je sopogojevala relativno stabilnost in tudi gospodarsko uspešnost nove slovenske države.